

Slutrapport

Återrapportering av ekonomiskt stöd till lokalt brottsförebyggande projekt

Det sker mycket brottsförebyggande arbete runtom i landet, både som projekt och i den löpande verksamheten. Några av dessa insatser har kunnat genomföras med hjälp av ekonomiskt stöd från Brottsförebyggande rådet (Brå). Arbetet dokumenteras och efter insatsen lämnas en slutrapport till Brå.

Erfarenheterna från de olika projekten är många gånger intressanta för andra som arbetar med brottsförebyggande arbete och därför publicerar Brå ett urval av rapporterna på myndighetens webbplats.

För sakuppgifter och slutsatser står respektive författare eller organisation.

Fler rapporter finns att ladda ner på www.bra.se/lokaltarbete

Slutrapport till Brottsförebyggande rådet; BRÅ

”Du har huvudrollen i ditt liv – ett samverkansprojekt i arbetet med mänskliga rättigheter”

Åtvidabergs kommun
September 2011

Problembild

Bakgrunden till projektet var att olika aktörer verksamma inom kommunens myndigheter och verksamheter önskade dels ökad kunskap kring ämnet hedersrelaterat våld och förtryck, dels hur att gå tillväga vid bemötandet av dess offer och förövare. Dessutom fanns en otydlighet gällande den egna verksamhetens funktion för arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck. Det upplevdes viktigt att de individer som kan vara i behov av stöd och skydd i kommunen också får *rätt* stöd och skydd, det vill säga att myndigheter och aktörer vet hur att agera i de fall de stöter på en individ som råkat ut för hedersrelaterat våld och förtryck.

Åtvidabergs kommun har formulerat avtal om att ta emot 20 flyktingar/år. Flera av dessa kommer från länder med en annan syn på föräldraskap och jämställdhet. Viktigt var därför att också nyanlända vuxna delges information om lagar i Sverige, men även stöd i att verka mellan olika kulturer.

Det ansågs även väsentligt att skolans barn och unga är medvetna om sina mänskliga rättigheter för att veta var de kan att söka stöd och hjälp i det fall rättigheterna kränks.

Åtgärder

De frågeställningar som låg som grund till projektet var följande:

- Hur förebygger vi hedersrelaterat våld och förtryck?
- Hur kan vi uppmärksamma mänskliga rättigheter och jämställdhet och särskilt stärka kvinnor i att få huvudrollen i deras liv?
- Hur kan vi bli bättre på att se, fråga och agera?
- Hur kan vi samverka?

Syfte

Det första syftet var att arbeta förebyggande mot hedersrelaterat våld och förtryck, vilket hade sin utgångspunkt i att formulera en handlingsplan samt uppmärksamma skolungdomar och de nyanlända personer som befinner sig inom introduktionen på frågor som rör mänskliga rättigheter och jämställdhet. Detta med förhoppning om att ungdomar och nyanlända personer blir mer medvetna om sina rättigheter och vart att vända sig i det fall dessa kränks. Det andra syftet var att öka kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck bland myndigheter och verksamheter i Åtvidabergs kommun, både när det gäller det förebyggande arbetet och för agerande vid uppkomna situationer. Sist men inte minst syftade projektet till att öka samverkan både inom och utom kommunen.

Mål

Det övergripande målet för projektet var att det efter projektets avslut ska finnas ett strukturerat och samordnat arbete inom Åtvidabergs kommun.

Målet med projektet var att:

- Arrangera utbildningsinsatser i två steg för myndighets- och verksamhetspersonal
- Förebyggande arbete bland skolungdomar, minst 2 tillfällen
- Samverkansträffar med styrgruppen

- Annat förebyggande arbete i form av föredrag och information om mänskliga rättigheter, jämställdhet och föräldraskap inom ramen för IDA och samhällsinformationen
- En handlingsplan efter projektets avslut

Målgrupp

Det finns flera målgrupper inom projektet. Dels kvinnor och män inom ramen för introduktionen, dels skolungdomar samt personal inom skola, socialtjänst och Arbetsmarknadsenheten; AME¹ som tillsammans ska öka samverkan, arbeta med förebyggande insatser, delta i utbildningsinsatser samt vid upprättandet av en handlingsplan.

Ett flertal aktiviteter har anordnats inom projektet som har rört flera verksamhetsområden.

Först och främst har det skett en utbildningsinsats för personal inom skola, socialtjänst AME. Dessa utbildningsinsatser har fokuserat på övergripande kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck, hur man kan förebygga det samt hur att agera vid uppkomna situationer. Utbildningsinsatsen har skett i två steg där den första delen fokuserade på övergripande kunskap och den andra på praktiska verktyg. Dessutom har ett antal samverkansträffar mellan skola, socialtjänst och AME ägt rum för att lära mer om varandras roll och arbete när det gäller hedersrelaterat våld och förtryck samt för planering och uppföljning av aktiviteter i projektet. Samverkansträffarna har också spelat roll vid framtagandet av en handlingsplan.

Genomförande

Utbildningsinsatser riktade mot personal och verksamheter

Den ena - av två- planerade utbildningsinsatser i projektet genomfördes i form av en föreläsning med Juno Blom från Länsstyrelsen kring ämnet hedersrelaterat våld och förtryck. Föreläsningen hade runt 50 deltagare med personal från förskola/skola, AME, och socialtjänst, men även besökare från vården.

I september 2010 hölls del 2 i utbildningsinsatsen för personal inom kommunens myndigheter och verksamheter. Syftet med denna insats var att utbilda personal i ”PATRIARK”, ett riskbedömningsinstrument. Henrik Belfrage (professor i kriminologi) hade en genomgång av hur verktyget praktiskt tillämpas och deltagarna på utbildningen gavs möjlighet att praktisera verktyget på ett verkligt fall. Utbildningen riktade sig framförallt till personal inom skola, socialtjänst, AME och vård, men även andra aktörer var närvarande samt andra kommuner inbjudna.

¹ AME ansvarar för introduktionen av nyanlända individer i Åtvidabergs kommun

Aktiviteter riktade mot barn och unga

Skolvecka – ”Kärleken är fri”

Under våren 2010 genomfördes en skolvecka med utgångspunkt i projektmodellen "Det handlar om kärlek" för elever i nionde klass på högstadiet. Modellen bygger på flera aktiviteter och inslag och handlar om att synliggöra för barn vilka rättigheter de har och vad som kan vara en kränkning av dessa rättigheter, varav hedersrelaterat våld och förtryck är en av de kränkningar som uppmärksammas. Syftet med projektmodellen är att arbeta förebyggande och bygger på samverkan mellan olika aktörer såsom Tjejjour, Kvinnojour, Polis, Socialtjänst samt en barnrättsorganisation.

Med under skolveckan var därför följande aktörer: Närpolisen, Socialtjänsten, BRIS, Tjejjouren Beata, Kvinnojouren Ellinor och kommunens projektledare i kvinnofrid- och hedersfrågor. Aktörerna fanns med vid samtliga aktiviteter i projektet. Skolveckan riktade sig framförallt till årskurs nio som fick ta del av samtliga aktiviteter samt fick besök i klassrummen. Resterade årskurser hade möjlighet att möta projektet vid utställningen.

Skolveckan innehöll följande aktiviteter:

- Aulapresentation (innehåll, rättigheter, vad kärlek är, de olika verksamheterna presenterade sig och vad de gör).
- Forumteater (på temat hedersvåld, eleverna fick påverka utfallet).
- Föreläsning med Emre Güngör kring fördomar, språkbruk och sexuell läggning
- Utställning i korridoren som tog upp en mängd olika frågor såsom sexualitet, kön, olika typer av våld och kränkningar, rättigheter, stöd och hjälp (de olika aktörerna turades om att befinna sig vid utställning, dela ut information och svara på frågor).
- Klassrumsbesök av projektets aktörer (värderingsövningar och fördjupning av rättigheter och kränkningar).
- Föreläsning med Emre Güngör för lärarna på skolan. Temat hedersvåld.

Under 2010 genomfördes två föreläsningsspass/diskussionspass om hedersrelaterat våld med gymnasieelever på barn- och fritidsprogrammet.

Under våren 2011 anordnades en skolvecka för elever i årskurs 8 på högstadiet och för de som läste andra året på gymnasieskolan.

Skolveckorna innehöll följande aktiviteter:

- Aulapresentation (innehåll, rättigheter, vad kärlek är, de olika verksamheterna presenterade sig och vad de gör).
- Forumteater (på temat hedersvåld, eleverna fick påverka utfallet).
- Utställning i korridoren som tog upp en mängd olika frågor såsom sexualitet, kön, olika typer av våld och kränkningar, rättigheter, stöd och hjälp (de olika aktörerna turades om att befinna sig vid utställning, dela ut information och svara på frågor).
- Klassrumsbesök av projektets aktörer (värderingsövningar och fördjupning av rättigheter och kränkningar).

Aktiviteter riktade mot nyanlända vuxna och föräldrar

Samhällsinformation

Samhällsinformation inom introduktionen är en schemalagd aktivitet som bedrivs via AME regelbundet tre timmar per vecka under hela introduktionstiden. Information kombineras med ett aktivt deltagande där det ges stort utrymme för frågor, diskussioner och grupparbeten. Informationen sker ibland med hjälp av externa aktörer som kan bidra med ett fördjupat eller bredare perspektiv.

Under samhällsinformationen ges bland annat information om mänskliga rättigheter, jämställdhet och föräldraskap. Arbetet inom samhällsinformationen är viktigt eftersom samtliga nyanlända nås.

Frågan om hedersrelaterat våld och förtryck har lyfts via externa aktörer och genom projektledaren för Kvinnofrid i Åtvidaberg. Under januari 2010 fick samhällsinformationen besök av en extern föreläsare som pratade om hedersrelaterat våld och förtryck utifrån ett rättighets- och jämställdhetsperspektiv samt integrationsfrågor.

Under våren 2011 anordnades en föreläsning om barnkonventionen och rätten till fri kärlek för alla som läser svenska för invandrare; SFI. Efter föreläsningen delades gruppen i olika språkgrupper. Varje språkgrupp hade värderingsövningar samt diskussion om jämställdhet, rätten till fri kärlek, att växa upp i två kulturer och homosexualitet. Hela föreläsningen och under gruppdiskussionen översattes på tre språk för att alla skulle ha möjlighet att förstå och kunna diskutera på lika villkor.

Under oktober 2011 kommer det att anordnas en utbildning med Ingela Olsson om barn uppfostran i olika kulturer, utbildningen är i två steg. Ingela Olsson är lärare och hon har 25 års erfarenhet av arbete i andra länder. Utbildningen vänder sig till alla som arbetar med barn. De anmälda deltagarna kommer från socialtjänsten, AME, förskolan, grundskolan, gymnasieskolan, elevhälsovården, SFI, BVC, MVC, barn och familjepsykologiskt centrum, BFC.

IDA - integration, dagligt liv och arbete

Syftet med IDA var att arbeta med nyanlända kvinnor inom introduktionen genom att verka för integration i det svenska samhället, att bryta isolering och skapa nätverk i kombination med språkträning. Verksamheten var obligatorisk för de kvinnor som bedömdes ha behov och som ingår i integrationsprocessen. IDA var en förberedande verksamhet som pågick tills företagsförlagd praktik blev aktuellt. Inom IDA uppmärksammades frågor om utbildning, arbete och föräldraskap med ett demokrati- och jämställdhetsperspektiv. Genom att arbeta med kvinnorna specifikt inom IDA skapades förutsättningar för att kvinnorna fick verktyg att alltid ha huvudrollen i sina liv. Därigenom kunde de också vara ett stöd i sina döttrars utveckling då mödrarnas inställning kan ha väldigt stor betydelse för vilket utrymme döttrarna får och hur döttrarnas integration blir. Även föräldralediga kvinnor inkluderades i projektet.

Kvinnojouren Ellinor besökte IDA i två omgångar för att prata om mänskliga rättigheter, jämställdhet och kvinnofridsarbete, en gång under hösten 2009 och en gång under våren 2010. Familjebehandlaren från kommunen besökte IDA vid två tillfällen för att prata om barns rättigheter. Projektledaren för Kvinnofrid besökte IDA och

samhällsinformationen för att prata om mänskliga rättigheter, jämställdhet och kvinnofrid under våren 2010. Upplevelsen var att det har funnits ett stort intresse hos kvinnorna att diskutera mänskliga rättigheter, jämställdhet och våld samt vilket stöd och vilken hjälp som finns i samhället.

Föräldrastöd - Familjeverkstan

Inom kommunen har nyanlända föräldrar med introduktionsersättning deltagit i obligatoriskt föräldrastöd i studiecirkelform. Föräldrastödsmetoden ”Familjeverkstan” är en föräldrastödsmetod som Statens folkhälsoinstitut har arbetat fram i samråd med studieförbunden. Syftet med metoden är att föräldrar ska kunna stärka förhållandet till sina barn och att ge dem redskap i hur föräldraskap kan konstrueras. Åtvidabergs kommun har erbjudit alla föräldrar till barn i åldern 3-12 år att delta i Familjeverkstan. Deltagarna har då själva fått betala för kursen. De nyanlända föräldrarna har inte betalat för sin medverkan. Cirkelledaren var sjuksköterska och hon hade hjälp av en arabisk tolk. Varje tillfälle baserades på en kortare film som deltagarna fick diskutera kring, vilken fanns dubbad till arabiska. Det sågs som viktigt att hitta rätt cirkelledare till studiecirkeln. Eftersom cirkelledaren var sjuksköterska kunde hon även fånga upp medicinska svårigheter, vilket kunde leda till remittering till Flyktingmedicinskt centrum (FMC).

Handlingsplan

När en individ utsätts för ett våldsbrott blir ofta flera verksamheter involverade. Att veta vem som gör vad och att samverka är därför ytterst viktigt. Samverkan kan ge positiva effekter i stöd- och hjälparbetet och i de förebyggande insatserna. Kommunens handlingsplan *se bilaga 1* för kvinnofridsfrågor har med anledning av detta reviderats för att även gälla för fler verksamheter än socialtjänsten. Dessutom inkluderar den numera även hedersrelaterat våld och förtryck.

Syftet med handlingsplanen är att synliggöra vilken roll olika verksamheter i Åtvidaberg har utifrån verksamhetsansvar och lagstiftning. Handlingsplanen innehåller information om:

- Vilka tecken man ska vara uppmärksam på
- Hur arbetet ska se ut i en akut situation
- Hur förebyggande arbete kan se ut och praktiseras
- Hur ens verksamhet ska agera, vad ens verksamhet kan göra

Aktörer

Åtvidabergs kommun ingår i ett samverkansavtal med Kvinnofrid centrala där flera verksamheter ingår såsom Polis, Åklagare, Brottsofferjour, Kvinnojour, Frivård, Linköpings stadsmission, socialförvaltningen samt Råd och stöd. Det övergripande syftet med Kvinnofrid centrala är att minska antalet fall av våld mot kvinnor och erbjuda stöd till våldsutsatta kvinnor och barn samt till män som har brukat våld. I dagsläget saknar Åtvidabergs kommun ett flertal av dessa verksamheter och därför är samverkansavtalet en viktig grund för att tillgodose våldsutsattas behov av stöd.

I det lokala arbetet har ett antal samverkansträffar/möten har ägt rum under projektperioden. Samverkansparterna var från högstadieskolan, gymnasieskolan, AME, socialtjänsten, polisen och kommunens projektledare. Gruppen har träffats för att planera de olika insatserna och aktiviteterna i projektet. Träffarna har främst handlat om projektets olika delar och planering av de framtida insatserna. Enligt projektledaren var grundtanken att även diskutera och lära mer om varandras verksamhetsområden och ansvar, vilket inte har skett i den utsträckning som önskats. Flera av dessa aktörer har emellertid en nära samverkan sedan tidigare, vilket troligen påverkar hur väl de också känner till varandras verksamhetsområden. Under skolveckan var aktörer från olika verksamheter representerade och fokus låg på att synliggöra dessa för eleverna. Här tog aktörerna del av varandras olika områden och förklarade för eleverna hur samverkan fungerar och vem som gör vad i arbetet mot våld och förtryck, vilket visar att kännedom om detta område trots allt existerar. Ett viktigt mål i dagsläget är att fortsätta sprida att det finns ett samverkansavtal med Kvinnofrid centrala.

Att samverka har upplevts viktigt för samtliga och alla anser också att samverkan har blivit bättre i och med projektet. Projektledaren menar att uppslutningen kring samverkansgruppen har varit bra. Hon menar att detta kan bero på att involverade verksamheter tidigare har samverkat så att de har både vana och insikt om varandras verksamheter. Dessutom fanns bland deltagande parter en positiv tanke om samverkan som något bra och viktigt.

Resultat

Som beskrevs inledningsvis hade projektet ett flertal syften. Det första syftet var att, inom kommunen, arbeta förebyggande mot hedersrelaterat våld och förtryck, vilket hade sin utgångspunkt i att formulera en handlingsplan. En handlingsplan har nu upprättats, där frågan om hedersrelaterat våld har inkluderats i kommunens handlingsplan för kvinnofridsfrågor.

Projektet syftade även till att öka kunskapen bland myndigheter och verksamheter i Åtvidabergs kommun både när det gäller det förebyggande arbetet och hur att agera vid uppkomna situationer. Det har hållits utbildningsdagar och projektledaren har varit ute i ett flertal verksamheter och informerat om projektet och pratat om kvinnofridsfrågor samt hedersrelaterat våld och förtryck. Hinder har främst bestått i att få skolpersonal samt personal från Landstinget att delta under utbildningsdagarna. Inte heller elevhälsan har varit närvarande i önskad utsträckning, vilket har upplevts som synd eftersom det

många gånger är de som initialt får kontakt med barn- och unga som lever under missförhållanden.

Att öka samverkan både inom och utom kommunen var ytterligare ett syfte med projektet. Samverkan har varit mycket god i projektet, flera olika aktörer har involverats. Socialtjänst, AME, polisen, högstadiet, gymnasiet, tjejjouren Beata, kvinnojouren Ellinor och BRIS har deltagit i samverkansarbetet. Träffarna har framförallt handlat om projektets olika delar och planering av de framtida insatserna. Projektledaren önskar att det skulle ha skett ytterligare diskussion om respektive verksamhetsområde, men många av dessa aktörer har en nära samverkan sedan tidigare, vilket troligen påverkar hur väl de känner till varandras verksamhetsområden. Att diskutera de olika verksamhetsområdena under framtida samverkansträffar är emellertid ett utvecklingsområde som borde beaktas.

Ytterligare ett syfte med projektet var att uppmärksamma skolungdomar och de nyanlända personer som befinner sig inom introduktionen på frågor som rör mänskliga rättigheter och jämställdhet.

När det gäller skolveckorna på högstadiet och gymnasiet verkar de flesta elever ha uppskattat skolbesöket. De flesta har också tagit till sig budskapet om syftet med veckan och aktiviteterna. Projektledaren ställer sig frågan huruvida eleverna kommer att reagera i de fall de själva eller någon annan behöver stöd och hjälp. Kommer de att vända sig till polis, socialtjänst eller kvinnojour etcetera som de själva har uppgett? Detta går inte att svara på i förhand men syftet med projektet var att göra ungdomarna medvetna om sina rättigheter och att vart de kan vända sig för att söka stöd och hjälp.

Under skolveckorna, och i enkäterna, har det varit tydligt att det finns barn och unga som far illa. Projektledaren menar därför att det brottsförebyggande arbetet med att uppmärksamma barn och unga på denna typ av frågor bör fortsätta inom kommunen och på skolorna. Efter 2011 års skolveckor framkom att det kan finnas anledning att dela upp budskapen eftersom barns rättigheter och kärlek är två stora områden. En arbetsgrupp har fått i uppdrag att planera för hur det förebyggande arbetet kan organiseras för att bättre uppnå syftet.

Insatserna inom ramen för AME (IDA, Familjeverkstan och samhällsinformationen) kommer att fortgå när det finns utrymme. Samhällsinformation sker kontinuerligt och där det arbetas mycket med frågor som kan kopplas till hedersvåld. Kommunens förutsättningar och möjligheter till påverkan har dock förändrats i och med att ansvaret för introduktionen numera ligger under arbetsförmedlingens uppdrag.

Utbildningsdagarna för personal inom myndigheter och verksamheter upplevdes av deltagarna som intressanta och lärorika. De råd och praktiska verktyg som förmedlades kan komma till direkt nytta i det praktiska arbetet. Det har också upplevts som intressant att lyssna till föreläsare med egna erfarenheter. Föreläsningarna väckte mycket tankar hos de närvarande och en önskan att lära mer inom området.

Under hösten 2010 gjordes en extern utvärdering av projektet *se bilaga 2*. Utifrån utvärderingens resultat går att utläsa att det har blivit lättare att samverka mellan olika myndigheter och verksamheter både internt och externt. Samtliga involverade

verksamheter har erhållit mer kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck även om kunskapen behöver utvecklas ytterligare på vissa håll. Projektet har dokumenterats väl och de olika materialen som har delats ut har upplevts väsentliga och lättlästa. Projektledaren har uppfattats som kunnig inom området och som en person som har kunnat möta olika slags människor på ett prestigelöst sätt, även om det ibland är svårt att träda in i andras verksamhetsområden.

Negativa aspekter av projektet har främst gällt att det har varit svårt att få vissa verksamheter att delta, såsom personal från landstinget och skola. Gymnasieskolans medverkan har ökat under 2011. Att utbildningsinsatserna har skett på dagtid har också setts som ett problem, framförallt av lärare som av den anledningen inte har kunnat närvara i särskilt stor utsträckning.

Utvecklingsmöjligheterna har främst handlat om vikten av uppföljning och kompetensutveckling. Att lära mer om exempelvis yngre flickor som inte är utsatta för våld men som ändå begränsas i sitt sociala liv med kompisar är ett förslag på framtida kompetensutveckling. Att arbeta med detta inom samhällsinformationen är nyttigt, men framförallt verkar "Familjeverkstan" haft ett stort inflytande på de föräldrar som har deltagit, varför förslaget är att fortsätta satsa mer och större på föräldrautbildning för nyanlända föräldrar.

Det har upplevts viktigt att lära mer av hur att arbeta med utsatta personer och vilka tillvägagångssätt som är lämpliga vid bemötandet av personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck. Det har även upplevts viktigt att uppmärksamma personal inom myndigheter och verksamheter att de faktiskt har ett ansvar för dessa individer. Det finns ett intresse av att utveckla en handlingsplan om hedersrelaterat våld och förtryck på skolan, eller åtminstone att hänvisa till kommunens handlingsplan i skolans dokument. Det finns även en önskan att fler lärare och skolhälsovården ska få ytterligare kunskap om ämnet.

När det gäller den del av projektet som har rört nyanlända har även där positiva och negativa aspekter samt utvecklingsmöjligheter legat i fokus. Positiva aspekter av projektet har varit att lära känna Sverige som land med dess lagar och regler samt att informationen och diskussionerna har gett verktyg för att kunna leva i Sverige. Det har av både kvinnor och män upplevts viktigt att diskutera jämlikhet, rättigheter, skyldigheter och hälsa. Att få träffa andra föräldrar och diskutera och utbyta erfarenheter kring barnuppfostran och likheter/skillnader mellan Sverige och hemland. Särskilt "Familjeverkstan" har upplevts som positiv då föräldrarna upplever att de har fått en ny och bättre relation till sina barn samt har funnit användbara verktyg i sitt föräldraskap. Det finns en stor önskan bland deltagarna i "Familjeverkstan" att studiecirkeln ska fortsätta både med fler språkgrupper och i ett andra steg för de som redan har deltagit.

Det som har upplevts negativt har varit diskussionen om hederskontexten. Ämnet har upplevts svårt att prata om och sättet att förmedla hedersvåldet kan snarare leda till en negativ effekt än en positiv. Viktigt är därför att den som föreläser anlägger ett perspektiv där man inte ställer kulturer emot varandra. Däremot upplevs det viktigt att fortsätta att ta upp mer "känsliga" ämnen men på ett nyanserat sätt och med

utgångspunkt i lagen samt att ha förståelse och respekt för religionens betydelse för vissa människor.

Utvecklingsmöjligheter för framtida verksamheter/föreläsningar är att se att nyanlända också kan dela med sig av sina erfarenheter och sätt att leva, särskilt när det gäller familjelivet. Detta skulle, enligt informanterna, kunna öka den mångkulturella gemenskapen. Det är även viktigt att också svenskar ska kunna se fördelar med att plocka positiva delar från olika kulturer. Ytterligare ett utvecklingsområde som anses vara viktigt är att utöka kunskapen om traditioner och kulturer i andra länder för att bättre kunna förstå vilka förhållanden nyanlända kommer ifrån.